

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ КОРДОНІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Анотація. В статті розглядаються сучасні міграційні тенденції, які спричинили значний потік нелегальних мігрантів до країн Європейського Союзу. Проаналізовано основні заходи, які приймали керівники європейських держав для протидії нелегальної міграції та захисту кордонів протягом останнього десятиліття. Обґрунтовано напрями спільної зовнішньої політики країн Євросоюзу, за яким необхідно діяти для того, щоб посилити захист кордонів європейських держав та зменшити кількість нелегальних мігрантів в Європі.

Ключові слова: міграція, ЄС.

Abstracts. The article deals with modern migration trends, which caused a significant flow of illegal migrants to the EU. The basic events that took European leaders to combat illegal immigration and border security over the past decade are analyzed. The directions of common foreign policy of the EU on which to act in order to strengthen the protection of the borders of European countries and reduce the number of illegal immigrants in Europe are grounded.

Keywords: migration, the EU.

Аннотация. В статье рассматриваются современные миграционные тенденции, которые вызвали значительный поток нелегальных мигрантов в страны Европейского Союза. Проанализированы основные меры, которые принимали руководители европейских государств для противодействия

¹ аспірант кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

нелегальной миграции и защиты границ в течение последнего десятилетия. Обоснованы направления совместной внешней политики стран Евросоюза, по которым необходимо действовать для того, чтобы усилить защиту границ европейских государств и уменьшить количество нелегальных мигрантов в Европе.

Ключевые слова: *миграция, ЕС.*

Постановка проблеми. Європейський Союз сьогодні зіштовхнувся з проблемою нечуваного напливу мігрантів з країн Африки та Близького Сходу. Міграційні тенденції останніх років почали завдавати неабиякого клопоту керівництву держав Євросоюзу та стали причиною занепокоєнь усередині європейського суспільства. Незважаючи на щораз жорсткіші заходи, які застосовуються до мігрантів, біженці невпинно прибувають до берегів Європи та нелегально перетинають кордони європейських країн.

У зв'язку із цим виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні в життя єдиних підходів стосовно врегулювання проблеми нелегальної міграції шляхом посиленого контролю та захисту кордонів європейської інтеграційної структури. Адже ті заходи, які здійснювалися урядами окремих європейських держав, не можуть мати ефекту на глобальному рівні, оскільки жодна країна не в змозі справитися з викликами міграції самотужки, в ізоляції від своїх сусідів, яким доводиться мати справу з подібними проблемами. Тому єдино правильним рішенням для Європейського Союзу на сучасному етапі розвитку є потреба розробки спільної міграційної політики на загальноєвропейському рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань міграційних процесів на різних рівнях досліджують у своїх працях як іноземні, так і українські дослідники, серед яких Н.Антонюк, О.Білик, І.Грицяк, О.Грішнова, В.Іващенко, К.Іглічка, Х.Злотник, С.Каслс, Т.Клінченко, В.Коваленко, І.Коллет, В.Копійка, В.Кривенко, О.Малиновська, М.Мальський, М.Микієвич, В.Муравйов, Б.Парахонський, О.Піскун, В.Посельський,

П.Сталкер, О.Сушко, С.Тімур, О.Чалий, Т.Шинкаренко та інші. Проте сучасний стан міграційних тенденцій Європи зумовлює виникнення щораз нових проблем, пов'язаних із нелегальною міграцією та потребою посилення захисту кордонів європейських країн, що потребують ретельного дослідження з метою вироблення ефективних важелів впливу на ситуацію та пошуку шляхів покращення ситуації у сфері переміщення міграційних потоків.

Постановка завдання. Метою статті є визначення причин появи значної кількості нелегальних мігрантів на території Європейського Союзу, аналіз заходів, які здійснювали європейські держави, щоб протидіяти нелегальній міграції, та пропонування напрямів спільної зовнішньої політики країн Європи, які дадуть змогу зменшити потоки нелегальних мігрантів та посилити захист європейських кордонів.

Виклад основного матеріалу. Поширення нелегальних мігрантів зі Сходу на європейському континенті набирає нечуваних обертів. Можна виділити наступні причини цього явища:

- здійснювана у Європі багаторічна політика у сфері міграційних потоків свідчить про те, що уряди європейських держав вичерпали свій потенціал і недооцінили можливість проникнення масової кількості біженців на свої території. Це зумовило послаблення прикордонного контролю в багатьох країнах і, як наслідок, наплив великої кількості іноземців, які скористалися внутрішнім розбратом всередині Європейського Союзу;

- відсутність кордонів між країнами Євросоюзу дали поштовх до безпрецедентної міграції всередині цієї організаційної структури. Адже нелегали, які потрапили до однієї із європейських країн, безперешкодно проникають до іншої. Це є свідченням неготовності сучасного суспільства, навіть високорозвинутого, сформуванню єдиного політичного тіла зі спільними соціально-економічними взаємодіями, яке буде ефективно протистояти зовнішнім викликам;

- загальна територія прикордонних зон, яку необхідно охороняти від напливу нелегальних біженців, значно перевищує можливості європейських

країн. Так, народи, нації та держави-члени ЄС мають 11,000 км зовнішніх сухопутних кордонів та більш ніж 65,000 км – водних. Міграційні напливи висвітлюють гарячі точки Європейського Союзу: держави, що межують з центральною та східною частиною Середземного моря (Італія, острів Мальта, Греція, Кіпр), держави Південного Сходу Європи (Болгарія, Румунія) та Центральної Європи [3].

- існування в Європі принципу «сам за себе» передбачає те, що в багатьох випадках країни, які є найбільш «гарячими» точками проникнення нелегалів залишаються зі своїми проблемами сам на сам, а загальноєвропейське керівництво починає вирішувати проблеми нелегальної міграції лише тоді, коли вони набувають глобального масштабу. Хоча якщо би нагальні питання оперативно вирішувалися в рамках тісної взаємодії між усіма державами Євросоюзу, то результат у сфері боротьби з поширенням нелегалів-біженців по всій Європі був би набагато вищим.

Треба сказати, що протягом багатьох років ситуація навколо нелегальних мігрантів у Європі створювалася штучно. Європейським роботодавцям було вигідно брати на роботу вихідців з країн Сходу, які не можуть офіційно працевлаштуватися. Цим робітникам платили набагато меншу заробітну плату порівняно з корінними мешканцями тієї чи іншої європейської держави. До того ж, нелегали мали і мають менше прав, вони не можуть поскаржитися на несумлінного працедавця і змушені перебувати «в тіні».

Такий стан справ по інерції переноситься і на сьогоденні реалії. Проте в сучасних умовах геополітична ситуація на європейському континенті змінилася і те, що було прийнятним ще досить недавно, сьогодні може бути загрозою для спокою та добробуту населення і навіть для політичних систем окремих країн та Євросоюзу загалом.

Так, нелегальна міграція створює реальні і потенційні загрози практично з будь-якого аспекту безпеки для приймаючого суспільства. Зокрема, мова йде про:

- деформації у територіальній структурі країни, куди їдуть нелегали;

- зміни у демографічній структурі населення;
- соціальні проблеми, що можуть спричинити соціальний вибух, який може згодом перерости у серйозні сутички та конфлікти в європейських державах;
- загострення конкуренції на місцевих ринках праці та житла,
- трансформації норм поведінки в суспільстві, нав'язування біженцями своїх стереотипів та шаблонів поведінки, які часто можуть бути неприйнятними для європейського етносу;
- потенційну загрозу маргіналізації і криміналізації суспільства, що можуть передумовою до поширення екстремізму та тероризму на європейському континенті.

Ці та інші загрози спричинили різке загострення загальної міграційної ситуації в Європі. Нелегали-мусульмани долучилися до змін у релігійній, етнічній та національній сферах європейських суспільств, а їхні конфесії стають щораз сильнішими і поступово починають витіснити зі своїх ніш та сегментів звичаї та цінності, традиційні для католицьких та протестантських європейських країн. Спокій та стабільне життя європейців щораз частіше порушують радикальні прояви послідовників ісламізму, що може в недалекому майбутньому стати серйозною проблемою для безпеки та цілісності цілого Євросоюзу.

Одним із шляхів виходу із ситуації, що склалася в сфері нелегальної міграції, є необхідність посилення контролю на кордонах країн Європейського Союзу та їх захисту для того, щоб запобігати проникненню нелегалів на територію європейських держав. Це дасть змогу не лише зменшити потоки біженців до Європи, але й забезпечити керовану легальну імміграцію в інтересах поступального економічного розвитку європейського суспільства.

Слід зауважити, що керівництвом країн-членів було здійснено певні кроки у напрямі вироблення спільної міграційної політики та запобігання нелегальній міграції шляхом встановлення загальних правових рамок в області

імміграційної політики на основі висновків самітів у Тампере (1999) та Севільї (2002). Головною темою самітів була боротьба проти нелегальної імміграції.

У 2004 р. було засновано Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union FRONTEX), основні функції якого полягають у:

- координації спільних дій на зовнішньому кордоні;
- навчанні персоналу;
- аналізі ризиків та прогнозуванні міграційної ситуації;
- розподілі ресурсів і наданні допомоги країнам-членам, що стикаються

з масовим прибуттям нелегальних мігрантів [4].

У 2008 році агентством було запропоновано дорожню карту щодо поступового розвитку Європейської системи контролю кордонів. Ця система була покликана діяти як механізм обміну інформацією та співпраці між інституціями країн-членів Євросоюзу, відповідальними за прикордонний контроль, та Європейським агентством з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях. Така взаємодія мала на меті:

- посилювати внутрішню безпеку Європи шляхом запобігання злочинності на кордонах;
- зменшувати кількість бажаючих нелегально перетнути європейські кордони;
- зменшувати кількість постраждалих внаслідок перетину ними моря для того, щоб дістатися берегів Євросоюзу.

Спеціальним нормативно-правовим документом - Шенгенським кодексом охорони кордону, затвердженому у 2006 році, - було визначено спільні для європейських країн правила контролю на зовнішньому кордоні [6]. Цей кодекс регламентував спрощений перетин кордону особами, які мали статус легального проживання в Європі. У свою чергу цим документом посилювалися

жорсткі вимоги до біженців, які бажали чи уже здійснили нелегальний перетин кордонів європейських держав.

У 2008 році було створено Візову інформаційну систему, яка надає можливості країнам-членам оперативно здійснювати обмін інформацією щодо шенгенських віз [7]. В ній поступово накопичувались дані про клопотання та видачу шенгенських віз в різних регіонах світу. Основною метою цієї системи стала перевірка візової історії громадян третіх країн, а також контроль за тим, чи використовується віза тією особою, якій вона видана, в момент перетину кордону.

Поряд із створенням згаданих інституцій на рівні Євросоюзу було прийнято кілька директив, покликаних: врегулювати діяльність перевізників та накладати санкції на тих, які нелегально транспортують біженців на територію Європи, а також контролювати аероперевізників стосовно їх зобов'язання надавати інформацію про пасажирів. Крім того, у 2008 році була прийнята директива про спільні стандарти та процедури повернення нелегальних мігрантів [5], яка набула чинності у 2010 році. Норми цього документу повинні були сприяти добровільному поверненню нелегалів на батьківщину.

Щодо найновіших заходів у досліджуваній сфері, прийнятих на рівні Євросоюзу, то в листопаді минулого року керівництво країн-учасниць ЄС дійшло згоди щодо посилення контролю на зовнішніх кордонах Євросоюзу. У цьому напрямі було запропоновано посилити перевірки та паспортний контроль на зовнішніх кордонах для громадян країн-членів Європейського Союзу та вдосконалити процес збору відбитків пальців у незаконних мігрантів, посилити кордони командами швидкого реагування й прикордонними поліцейськими, надати додаткові повноваження Європейському агентству з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні.

В рамках боротьби із нелегальною міграцією та тероризмом в жовтні 2016 року на болгарсько-турецькому кордоні розпочали свою діяльність нове Європейське прикордонне агентство та берегова охорона. Комісар ЄС з питань

міграції, внутрішніх справ та громадянства Дімітріс Аврамопулос пішов ще далі, заявивши про необхідність створення Європейського розвідувального агентства з метою ефективного забезпечення європейського порядку денного з питань безпеки [2].

Поряд із цим, варто відмітити, що європейські лідери останнім часом активізували свої зусилля в боротьбі з нелегальною міграцією, адже події останнього року-двох дали поштовх то потреби розробки нагальних заходів протидії цьому явищу. Щоб утримати ситуацію під контролем, очільники європейських держав та керівництво Євросоюзу провели численні конференції, позачергові засідання та саміти, зробили рішучі заяви та застереження, здійснили перегляд національних бюджетів та виділили додаткове фінансування на те, щоб зменшити міграційні загрози.

Загалом, варто відмітити, що на рівні Євросоюзу робилися цілком адекватні спроби протидіяти нелегальній міграції та врегулювати міграційні потоки, проте їх стрімкий наплив у сучасних реаліях вимагає щораз жорсткіших заходів для того, щоб вирішити цю проблему та вберегти Європейський Союз від розпаду внаслідок безпрецедентних міграційних хвиль. Удосконалення управління зовнішніми кордонами передбачає подальший розвиток політичних та законодавчих інструментів прикордонного контролю, у тому числі підготовку пропозицій щодо системи реєстрації в'їзду та виїзду, використання упереджуючої інформації про міжнародних пасажирів для виявлення шляхів нелегального проникнення до ЄС [1].

З метою покращення захисту кордонів та врегулювання ситуації у сфері нелегальної міграції на території Європейського Союзу, на наш погляд, необхідно виробити напрями єдиної зовнішньої політики безпеки ЄС, які повинні передбачати:

- 1) посилення заходів проти міжнародних злочинних груп, що займаються контрабандою і незаконним перевезенням людей до Європи,

2) посилення дипломатичного тиску на країни, які не співпрацюють з країнами Євросоюзу з проблеми припинення потоку біженців і повернення своїх громадян на батьківщину (наприклад, Марокко, Туреччина, Албанія);

3) активніше примусове висилання нелегальних мігрантів на батьківщину;

4) посилення бюрократичних процедур щодо легалізації біженцями свого статусу на території Європи та внесення відповідних змін у національні законодавства країн Євросоюзу;

5) розробка та впровадження в життя заходів, які сприятимуть добровільному поверненню біженців додому.

Насамкінець треба сказати, що лише спільні зусилля європейських держав зможуть дати очікуваний результат, адже заходи протидії нелегальній міграції на рівні окремих держав будуть малоефективними. Європейським лідерам слід згуртуватися і пам'ятати, що боротьба з масовим перетином кордонів біженцями має бути загальноєвропейським пріоритетним завданням в коротко- та довгостроковій перспективі.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, нелегальна міграція перетворюється на проблему глобального масштабу, яка може серйозно вплинути на подальший розвиток Європейського Союзу. Очевидно, що ситуація на Близькому Сході найближчим часом не сприятиме врегулюванню ситуації з біженцями, тому Євросоюзу необхідно виробити спільну зовнішню політику протидії нелегальній міграції та посилення захисту кордонів європейських держав.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку має бути аналіз міграційних тенденцій біженців з тим, щоб оцінити загрози та ризики для України у сучасних умовах розвитку європейського та українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського союзу : виклики та уроки для України / О.А. Малиновська. - К. : НІСД, 2014. - 48 с.

2. «Міграційні страхи» Європи : погляд з України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bintel.com.ua/uk/article/01-Migration+fears/>

3. Монгреньє Ж.-С. 10 фактів про Європу, напливи мігрантів і патріотизм цивілізації / Ж.-С. Монгреньє, Ж.-Т. Лезюр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/10-faktiv-pro-yeuropu-napliv-migrantiv-i-patriotizm-tsivilizatsiyi>

4. Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/;jsessionid=dTQ7T5rP1QTgVHypXpy1lQ9dXpH0c112nHrcypTGB9RRl0m7ZYfy!-1287784730?uri=CELEX:32004R2007>

5. Directive 2008/115/EC on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:EN>

6. Regulation (EC) No 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/;jsessionid=2wDbT5sTNvwK1zPD1qd6kwsB7nLghQJWjmJ693lpsjDJFc2vDvLc!-1287784730?uri=CELEX:32006R0562>

7. Regulation (EC) No 767/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 concerning the Visa Information System (VIS) and the exchange of data between Member States on short-stay visas (VIS Regulation). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:32008R0767>